

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

หลังจากที่มีการประกาศใช้กฎหมายมาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540 ที่ให้สิทธิการสื่อสารแก่ประชาชนในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ และใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์เพื่อประโยชน์ของชุมชน ทำให้ประชาชนซึ่งถูกละเมิดสิทธิ และต้องการช่องทางในการสื่อสารกับสังคม กับกลุ่มนักวิชาการที่ต้องการเห็นสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชนได้รวมกลุ่มกัน จัดตั้งเป็น โครงการนำร่องวิทยุชุมชนเชิงใหม่ ขึ้นใน ปี 2543 ซึ่งภายหลังเปลี่ยนเป็นเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชิงใหม่ใน ปี 2545 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชน และต้องการติดตาม ผลักดันการปฏิรูปสื่อให้เกิดขึ้นจริง

การเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน และการผลักดันการปฏิรูปสื่อในท้องถิ่นของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชิงใหม่ ตลอดระยะเวลาเกือบ 3 ปีที่ผ่านมา (ปี 2543 - 2546) ได้มีการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนหลายด้าน ทั้งการเผยแพร่ และรณรงค์ให้ประชาชนรู้ และตระหนักสิทธิในการสื่อสาร การจัดฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชนกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การทดลองฝึกปฏิบัติจัดรายการวิทยุชุมชนภายใต้คลื่นของรัฐ และการทดลองจัดตั้ง และดำเนินการวิทยุชุมชนด้วยชุมชนเอง ซึ่งการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนเหล่านี้มีขึ้นตอน และกระบวนการที่น่าสนใจ ที่จะเป็แนวทางในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชนได้เป็นอย่างดี รวมทั้งปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่สนับสนุนในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนยังเป็นบทเรียนที่สำคัญที่ทัวให้ประชาชนรู้เท่าทัน และประสบผลสำเร็จในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนในอนาคตได้อีกด้วย

นอกจากจะเป็นแนวทางให้แก่ชุมชนที่ต้องการจะเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนแล้ว ยังเป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่ควรศึกษา และจดจำ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้รู้ว่ากลุ่มประชาชนระดับท้องถิ่นมีความเคลื่อนไหว ค่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการสื่อสารกันอย่างไร จะได้รับคุณค่า และสืบทอดเจตนารมณ์ของคนรุ่นก่อนต่อไป

ด้วยความสำคัญของการศึกษาวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล เลือกสัมภาษณ์เฉพาะ บุคคลที่เกี่ยวข้อง และเป็นผู้รู้ข้อมูลดีที่สุด (key informant) โดยได้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ศึกษาวิจัยว่าควรมีคุณสมบัติอย่างน้อย 4 ข้อในจำนวนทั้งหมด 5 ข้อ ดังนี้

1. ต้องเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งองค์กร
 2. ต้องเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหาร กรรมการดำเนินงาน หรือสมาชิกของ
 องค์กรในระหว่าง ปี 2543 - 2546

3. ต้องมีส่วนร่วมในการทำงานกับเครือข่ายมาโดยสม่ำเสมอ
 4. ต้องมีบทบาทในการผลักดันวิทยุชุมชน และการปฏิรูปสื่อมาโดยตลอด
 5. ต้องเคยได้รับการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนจากเครือข่ายอย่างน้อย 3 ด้าน
 คือ การรณรงค์สิทธิในการสื่อสารของประชาชน การเข้ารับการฝึกอบรมวิทยุชุมชน และการฝึก
 ปฏิบัติจัดรายการวิทยุชุมชนภายใต้คลื่นของรัฐ หรือการทดลองจัดตั้ง และดำเนินการวิทยุชุมชน
 จากการกำหนดคุณสมบัติดังกล่าว ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยจำนวน
 ทั้งสิ้น 16 คน

นอกจากจะทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยยังได้รวบรวมข้อมูลอื่น ๆ จาก
 เอกสารของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนกระทั่งถึงปัจจุบัน รวมทั้งได้
 เข้าร่วมเวทีสรุปบทเรียนการทำงาน 3 ปีของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2547
 ที่ผ่านมามีด้วย

ทั้งนี้ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงได้
 แบ่งเนื้อหาผลของการวิจัยออกเป็น 3 ส่วนได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 กำเนิด และพัฒนาการของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่
 ส่วนที่ 2 การเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน
 ส่วนที่ 3 ปัจจัยสนับสนุนและปัญหาอุปสรรคในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน
 ของภาคประชาชน

สรุปผลการวิจัย

กำเนิดและพัฒนาการของเครือข่ายองค์กรวิद्यุชุมชนเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี 2543-2546

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของภาคประชาชน

ปัจจัยระดับชาติ ได้แก่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญมาตรา 40 ที่ให้สิทธิในการใช้สื่อแก่ประชาชน ด้วยการระบุให้คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรของชาติ หรือของประชาชนทุกคน และการใช้คลื่นความถี่นั้น ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน อีกทั้งประชาชนมีสิทธิได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของสัดส่วนคลื่นความถี่ทั้งหมด ตามมาตรา 26 วรรค 4 ของพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ ประจำปี 2543

ด้วยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิแก่ประชาชนในการใช้สื่อ ผสานกับปัจจัยระดับท้องถิ่นคือ ปัญหาการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพของภาคประชาชน ทำให้ภาคประชาชนต้องแสวงหาช่องทางในการสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจและทวงสิทธิ จึงทำให้ภาคประชาชนมารวมตัวกัน เพื่อใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ จัดตั้งโครงการนำร่องวิद्यุชุมชนเชียงใหม่ขึ้นในปี 2543

โครงการนำร่องวิद्यุชุมชนเชียงใหม่

โครงการนำร่องวิद्यุชุมชนเชียงใหม่เกิดจาก สวท. เชียงใหม่ต้องการจัดสรรเวลาให้แก่ภาคประชาชนเข้ามาจัดรายการวิทยุในสถานีของรัฐ ตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความต้องการขององค์กรภาคประชาชนที่ต้องการช่องทางในการสื่อสารกับสังคม และนักจัดรายการอิสระต้องการทำรายการที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน จึงได้มาร่วมกันก่อตั้งโครงการนำร่องวิद्यุชุมชนเชียงใหม่ขึ้น ในวันที่ 26 กรกฎาคม 2543 ซึ่งคณะผู้ก่อตั้งโครงการ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จาก สวท. เชียงใหม่ นักวิชาการ นักจัดรายการอิสระ รวม 13 คน และองค์กรภาคประชาชน รวม 14 องค์กร โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งโครงการไว้ว่า เพื่อให้เป็นโครงการนำร่องและเตรียมความพร้อมภาคประชาชน ให้สามารถจัดตั้งวิद्यุชุมชนเชียงใหม่ที่เป็นของชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน และเพื่อประโยชน์ของชุมชนได้

นอกจากนี้ การก่อตั้งโครงการในช่วงแรก โครงการนำร่องฯ ได้ดำเนินงานและบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการอำนวยการ จำนวนไม่เกิน 30 คน มีหน้าที่คอยกำหนดนโยบายขององค์กร และคณะกรรมการบริหาร มีจำนวนทั้งสิ้น 9 คน มาจากการคัดเลือกกันเองของคณะกรรมการอำนวยการ มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการโครงการ

ให้เป็นไปตามนโยบายของคณะกรรมการอำนวยการ ทั้งนี้ คณะกรรมการบริหารได้ร่วมกันตั้งชื่อรายการวิทยุทาง สวท. เชียงใหม่ว่า เสียงบ้านล้านนา ออกอากาศเป็นประจำทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลา 15.10 - 16.00 น. ทาง สวท. เชียงใหม่ เอฟเอ็ม 93.25 เมกกะเฮิร์ต โดยได้เริ่มออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2543

การดำเนินงานในระยะเวลา 1 ปีแรกของการก่อตั้งโครงการ กลุ่มองค์กรภาคประชาชนยังเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการวิทยุชุมชนจำนวนไม่มาก ทำให้ขาดแคลนคนทำงานและงบประมาณ คณะกรรมการบริหารโครงการ ระหว่างปี 2543 - 2544 จึงได้เสนอต่อคณะกรรมการอำนวยการให้มีการปรับเปลี่ยนการทำงานขององค์กรใหม่ โดยขยายให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น ด้วยการเปิดรับสมัครสมาชิกประเภทองค์กรชุมชน และปรับเปลี่ยนโครงสร้างขององค์กรให้มีขนาดใหญ่ ซึ่งคณะกรรมการอำนวยการได้พิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างและการทำงานใหม่ โดยเปลี่ยนจากโครงการนำร่องวิทยุชุมชนเชียงใหม่มาเป็นเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา

พัฒนาการด้านโครงสร้าง และการบริหารจัดการขององค์กร ตั้งแต่ปี 2543 -2546

พัฒนาการด้านโครงสร้าง และการบริหารจัดการขององค์กร มี 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ระหว่างปี 2543-2544 เป็นช่วงของการก่อตั้งองค์กรในระยะแรก

ช่วงที่ 2 ปี 2545 เป็นช่วงของการขยายการมีส่วนร่วมไปสู่ชุมชนมากขึ้น

ช่วงที่ 3 ปี 2546 เป็นช่วงของการปรับขนาดขององค์กร ให้เล็กลง เพื่อเอื้อต่อการทำงานระบบอาสาสมัคร

ทั้งนี้ พัฒนาการของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ทั้ง 3 ช่วงนี้ มีโครงสร้าง และการบริหารจัดการดังนี้

1. โครงสร้างขององค์กร ประกอบไปด้วย

1.1 สมาชิกประเภทบุคคลจำนวน 19 คน และสมาชิกประเภทองค์กรชุมชนจำนวน 45 องค์กร ซึ่งมาจากภายในชุมชน

1.2 คณะกรรมการโดยส่วนใหญ่จะมีจำนวนไม่เกิน 9 คน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการและการประสานงาน ซึ่งจะมาจากการคัดเลือกของสมาชิกในที่ประชุมสามัญประจำปี โดยจะคัดเลือกจากตัวแทนองค์กรต่าง ๆ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักปราชญ์ท้องถิ่นมาร่วมเป็นคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และภูมิทิศทาง

1.3 คณะทำงานแต่ละฝ่ายนั้น จะไม่จำกัดจำนวนคน ขึ้นอยู่กับอาสาสมัครของสมาชิกที่จะอาสาเข้ามาช่วยกันเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน

2. การบริหารจัดการ มีลักษณะดังนี้

2.1 ใช้ระบบอาสาสมัครในการบริหารจัดการองค์กรและดำเนินการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ด้วยการให้สมาชิกอาสาสมัครเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหาร และเข้ามาเป็นคณะทำงานในฝ่ายต่าง ๆ

2.2 เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดนโยบายขององค์กร การกำหนดข้อบังคับขององค์กร การปรับเปลี่ยนโครงสร้างขององค์กร และการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ

2.3 ใช้หลักการประชาธิปไตยในการบริหารจัดการ เช่น มีการเลือกตั้งคณะกรรมการที่มาจากตัวแทนชุมชนที่หลากหลาย มีการประชุมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กำหนดแผนงานและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

2.4 มีการบริหารจัดการที่โปร่งใส อิสระ ไม่ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง และการดำเนินงานทุกอย่างเพื่อประโยชน์สาธารณะ

อย่างไรก็ตาม ด้วยลักษณะการบริหารจัดการดังกล่าว ทำให้องค์กรประสบปัญหาในเรื่องการขาดแคลนอาสาสมัครและงบประมาณในการดำเนินงาน

การเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน

การเผยแพร่และรณรงค์สิทธิในการสื่อสารของประชาชน

1. วิธีการเผยแพร่และรณรงค์ของภาคประชาชน ภาคประชาชนได้เริ่มดำเนินการเผยแพร่และรณรงค์สิทธิในการสื่อสารของประชาชนมาตั้งแต่ปี 2540 หรือหลังจากที่มีการปฏิรูปสื่อ ซึ่งกิจกรรมที่เผยแพร่และรณรงค์โดยส่วนใหญ่จะเป็นการจัดเวทีให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับสถานการณ์ ความเคลื่อนไหวของการปฏิรูปสื่อ รวมทั้งติดตาม ตรวจสอบกระบวนการปฏิรูปสื่อ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรมแก่ประชาชน เช่น การท้วงติงหน่วยงานภาครัฐในกระบวนการสรรหา กสช. การพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการสรรหา กสช. การออกแถลงการณ์ต่อสาธารณะกรณีที่รัฐจะให้ อบต. จัดตั้งวิทยุชุมชนขึ้นเอง เป็นต้น แต่ด้วยข้อจำกัดของภาคประชาชนทั้งด้านอาสาสมัครและงบประมาณ จึงทำให้การเผยแพร่และรณรงค์ไม่มีความต่อเนื่อง

2. ผลจากการเผยแพร่และรณรงค์ แม้ว่าภาคประชาชนจะมีข้อจำกัดในการเผยแพร่และรณรงค์สิทธิในการสื่อสารอยู่หลายอย่าง แต่ตลอดระยะเวลา 6 ปีที่ผ่านมา ก็ได้สร้างผลกระทบหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมตามมา คือองค์กรภาคประชาชนโดยเฉพาะกลุ่ม

ผู้ด้อยโอกาส หรือคนชายขอบของสังคม ซึ่งมีความต้องการช่องทางในการสื่อสารอยู่แล้ว ได้รู้วาทกรรมมาตรา 40 ให้สิทธิแก่ประชาชนในการใช้สื่อ จึงใช้สิทธินี้ไปผลิตรายการวิทยุชุมชนที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ทำให้สังคมได้รับรู้และเกิดความเข้าใจปัญหาของสังคมมากขึ้น บางกลุ่มใช้สิทธินี้ไปทดลองจัดตั้งวิทยุชุมชนในชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารภายในชุมชน รวมทั้งประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตาม และตรวจสอบกระบวนการปฏิรูปสื่อ ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 40

การฝึกอบรมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน

1. ผู้เข้ารับการอบรมวิทยุชุมชน ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา เครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ได้ฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชนจำนวนทั้งสิ้น 10 ครั้ง มีผู้เข้ารับการอบรมวิทยุชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 195 คน ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมโดยส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชน เป็นแกนนำชาวบ้าน และมีทักษะในการสื่อสารระดับหนึ่ง ซึ่งมาจากองค์กรชุมชนที่ทำงานประเด็นปัญหาของสังคม และมีความต้องการช่องทางในการสื่อสารกับสังคม โดยการจัดฝึกอบรมวิทยุชุมชนแต่ละครั้ง จะมีจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่เกิน 30 คน

2. หลักสูตร/เนื้อหาในการฝึกอบรมวิทยุชุมชน เนื่องจากเจตนารมณ์หรือความต้องการของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ในการจัดฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชน คือ ต้องการให้ประชาชนรู้สิทธิในการสื่อสารของตนเอง และมีความรู้ ทักษะพอที่ใช้สื่อวิทยุให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ดังนั้นเนื้อหาในการฝึกอบรมจึงมีดังนี้

ภาคทฤษฎี ได้แก่ 1) กฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 40 กับวิทยุชุมชน 2) วิทยุชุมชน ถิ่นนักจัดรายการวิทยุภาคประชาชน 3) การผลิตรายการวิทยุ 4) การเขียนบทวิทยุ 5) เทคนิคการเป็นผู้ประกาศ และผู้จัดรายการ 6) เทคนิคการจัดรายการสัมภาษณ์ 7) การผลิตรายการสด 8) การถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ผ่านการฝึกอบรมไปแล้ว 9) เติบโตความคิด ความฝัน อุดมการณ์วิทยุชุมชน 10) การใช้อุปกรณ์ในห้องออกอากาศและห้องบันทึกเสียง

ภาคปฏิบัติ ได้แก่ 1) แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อวางแผน และเตรียมการผลิตรายการวิทยุ 2) แบ่งกลุ่มย่อยอัดเสียงรายการวิทยุ 3) นำเสนอผลงาน และวิจารณ์

ทั้งนี้ การจัดฝึกอบรมวิทยุชุมชนในแต่ละครั้งจะมีเนื้อหาทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการฝึกอบรมและความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมเป็นหลัก

3. วิทยากรในการฝึกอบรม วิทยากรในการฝึกอบรมให้แก่ภาคประชาชน ได้แก่ วิทยากรที่มาจากภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ

เจ้าหน้าที่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคุณสมบัติของวิทยากรที่จะมาฝึกอบรมให้แก่ภาคประชาชน นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องวิทยุแล้ว ยังต้องมีประสบการณ์ในการจัดรายการวิทยุโดยตรงด้วย รวมทั้งต้องเข้าใจในหลักการวิทยุชุมชนที่แท้จริง เข้าใจลักษณะธรรมชาติของชาวบ้าน สามารถสื่อสารได้เป็นอย่างดี และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ต้องมีอุดมการณ์เพื่อสังคม เนื่องจากงานฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชนเป็นงานอาสาสมัครเพื่อสังคม ที่บางครั้งไม่มีค่าตอบแทนให้ หรือถ้ามีค่าตอบแทนให้ก็น้อยมาก

4. ระยะเวลาในการฝึกอบรมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน ที่ผ่านมา เครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ได้จัดกระบวนการฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชน โดยมีระยะเวลาในการฝึกอบรม ตั้งแต่ 1 วันจนถึง 3 วัน ซึ่งระยะเวลาในการฝึกอบรมนี้จะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้เข้ารับการอบรม และงบประมาณที่มาสสนับสนุนการฝึกอบรมในแต่ละครั้งด้วย

อย่างไรก็ดี ผู้จัดกระบวนการฝึกอบรม และวิทยากรได้เสนอแนะว่าระยะเวลาในการฝึกอบรมวิทยุชุมชนที่ดี และเหมาะสม ควรใช้ระยะเวลา 5 - 7 วัน เพื่อให้ผู้ที่เข้ารับการอบรมมีความรู้ที่เพียงพอ และเกิดความมั่นใจมากขึ้นในการจัดรายการวิทยุ

5. ผลจากการฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่ประชาชน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมวิทยุชุมชนโดยส่วนใหญ่ได้รับความรู้ ทักษะใหม่ ๆ เกี่ยวกับวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการรื้อฟื้นสื่อสารของกลุ่ม ของชุมชน ทั้งนี้ได้นำความรู้ แนวคิด และทักษะจากการอบรมดังกล่าวไปใช้ดังต่อไปนี้

5.1 นำความรู้เกี่ยวกับการพูดไปใช้ในการเป็นวิทยากรขององค์กร หรือของกลุ่ม ในการเผยแพร่งาน เรื่องราวที่ตนกำลังทำอยู่ให้สังคมเข้าใจ ตลอดทั้งไปเป็นพิธีกรในงานต่างๆของชุมชน เช่น งานวัด งานแต่ง งานศพ เป็นต้น

5.2 ได้นำความรู้ แนวคิด และทักษะจากการเข้าอบรมไปเผยแพร่ต่อให้กับเพื่อนๆ และคนในชุมชนได้มีความรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับวิทยุชุมชน เช่น เป็นวิทยากรฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่เพื่อนๆ ในองค์กร ไปจัดกระบวนการฝึกอบรมวิทยุชุมชนต่อให้แก่คนในชุมชน เข้าไปร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แนวคิดกับคนอื่นๆในเวทีต่างๆ ตลอดทั้งชักชวนเพื่อนๆมาเข้าร่วมฝึกอบรม

5.3 ได้นำความรู้ และทักษะไปจัดรายการวิทยุชุมชนในวิทยุกระแสหลัก

5.4 ได้นำความรู้ แนวคิด และทักษะไปใช้ในการจัดตั้งวิทยุชุมชนในชุมชน

การทดลองฝึกปฏิบัติจัดรายการวิทยุชุมชนภายใต้คลื่นของภาครัฐ

ความเป็นมาของรายการวิทยุชุมชน เนื่องจากรัฐถูกเงื่อนไขใน พ.ร.บ. องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ ปี 2543 ต้องเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ประชาชน ดังนั้น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ จึงจัดสรรเวลาส่วนหนึ่งของสถานีให้แก่ภาคประชาชนมาจัดรายการวิทยุ เป็นประจำทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลา 15.10 - 16.00 น. ทางคลื่นความถี่เอฟเอ็ม 93.25 MHz ซึ่งคณะกรรมการบริหารโครงการนำร่องวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ปี 2543 - 2544 ในขณะนั้น ได้ร่วมกันตั้งชื่อรายการว่า เสียงบ้านล้านนา เริ่มออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2543

ต่อมา ในปี 2545 เครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ได้จัดฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่องค์กรสมาชิกมากขึ้น และขยายให้องค์กรสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตรายการวิทยุชุมชนมากขึ้น ทำให้เวลาในการจัดรายการวิทยุชุมชนเสียงบ้านล้านนา จำนวน 50 นาที ของทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ไม่เพียงพอต่อการฝึกปฏิบัติจัดรายการวิทยุชุมชนขององค์กรสมาชิก ดังนั้นในปี 2546 ทางเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่จึงได้ขอความอนุเคราะห์เวลาจากสถานีวิทยุเสียงสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้องค์กรสมาชิกได้ฝึกปฏิบัติจัดรายการวิทยุชุมชน และนำเสนอทัศนะ ประเด็นปัญหาจากชุมชนในสื่อกระแสหลักเพิ่มขึ้น โดยสถานีวิทยุเสียงสื่อสารมวลชน ได้จัดสรรเวลาการจัดรายการวิทยุให้แก่ภาคประชาชน ทุกวันเสาร์ - อาทิตย์ เวลา 15.10-16.00 น. ทาง เอฟเอ็ม 100 ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2546 เป็นต้นไป ซึ่งองค์กรสมาชิกของเครือข่ายฯ ที่ยังไม่มีช่องทางในการจัดรายการวิทยุ จำนวนทั้งสิ้น 5 องค์กร ได้มาร่วมกันวางแผนผลิตรายการ และร่วมกันตั้งชื่อ รายการว่า ผญาชุมชน โดยเริ่มออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2546

2. การผลิตรายการเสียงบ้านล้านนา และผญาชุมชนเนื้อหาและรูปแบบของรายการวิทยุชุมชน มีลักษณะดังนี้

- 2.1 เป็นข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมอื่น ๆ
- 2.2 มีความหลากหลายทางด้านเนื้อหา มุมมอง กระบวนการคิดที่นำเสนอ และนำเสนอจากคนหลายระดับ
- 2.3 เนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ เป็นภาพสะท้อนสังคมอย่างตรงไปตรงมา
- 2.4 นำเสนอวิถีและปรัชญาของชุมชน เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.5 เน้นนำเสนอข่าวสารที่แตกต่างจากสื่อทั่วไป
- 2.6 นำเสนอประเด็นและการผลักดันแก้ไขปัญหาระดับหนึ่งจากประชาชน

2.7 นำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าทัน ประชาชนรับรู้ข้อมูล และร่วมแสดงความคิดเห็น

ทั้งนี้ นำเสนอเนื้อหาด้วยวิธีการที่หลากหลาย เน้นให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการ แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเต็มที่ และใช้ภาษาถิ่นในการจัดรายการวิทยุ

ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนทั้ง 2 รายการ เป็นอาสาสมัครชาวบ้านที่มาจากองค์กรภาคประชาชนต่าง ๆ ซึ่งได้ผ่านการฝึกอบรมวิทยุชุมชนจากเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่แล้ว กับกลุ่มนักวิชาการเพื่อสังคม ซึ่งจะหมุนเวียนกันมาจัดรายการวิทยุในวันเวลาที่องค์กรของตนเองรับผิดชอบ

ส่วนผู้ร่วมรายการ แกร็บเชิญจะเป็นทั้งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่นำเสนอโดยตรง ซึ่งมาจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เป็นผู้มีความรู้ นักวิชาการ และนักปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น

กระบวนการผลิตรายการวิทยุชุมชนทั้ง 2 แห่งดำเนินการผลิตโดยองค์กรภาคประชาชนจำนวน 11 องค์กร โดยแต่ละองค์กรจะมีอิสระในการกำหนดเนื้อหา รูปแบบ และวิธีการจัดรายการในแต่ละวันที่ตนเองรับผิดชอบ ซึ่งจะมีการนัดประชุมของฝ่ายผลิตรายการในบางครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหาและกำหนดทิศทางของเนื้อหาาร่วมกัน ส่วนค่าใช้จ่ายในการผลิตรายการ แต่ละองค์กรจะเป็นผู้รับผิดชอบเอง

3. รายการวิทยุชุมชนกับผลกระทบต่อสังคม

3.1 ทำหน้าที่เป็นสื่อทางเลือกให้กับชุมชน

3.1.1 นำเสนอภูมิปัญญาของท้องถิ่น วิถีชีวิต และปรัชญาของชุมชน

3.1.2 มีความหลากหลายทางด้านเนื้อหา มุมมอง กระบวนการคิดที่

นำเสนอ

3.1.3 เนื้อหามีสาระที่เป็นประโยชน์ สอดคล้องกับความต้องการของ

ท้องถิ่น

3.1.4 เป็นภาพสะท้อนทางสังคมอย่างตรงไปตรงมา

3.1.5 เน้นนำเสนอข่าวสารที่แตกต่างจากภาครัฐ และสื่อกระแสหลัก

โดยทั่วไป

3.1.6 นำเสนอประเด็นและการผลักดันแก้ไขปัญหาระดับหนึ่งจาก

ชุมชน

3.2 การเข้าถึงภาคประชาชน

3.2.1 นำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าทัน ประชาชนรับรู้ข้อมูล และร่วมแสดงความคิดเห็น

3.2.2 ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ และกำลังใจแก่ประชาชนที่ประสบปัญหา หรือกำลังมีความทุกข์

3.2.3 องค์กรภาคประชาชน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสใช้สื่อเพื่อประโยชน์ของตนเอง และสังคม

3.3 การมีส่วนร่วม

3.3.1 เป็นเวทีแลกเปลี่ยน ถกเถียงอย่างเสรี เสริมสร้างกระบวนการคิดก่อนให้เกิดสติปัญญา

3.3.2 ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการเสนอแนะ และประเมินผลรายการวิทยุ

3.3.3 องค์กรภาคประชาชน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้มีส่วนร่วมในการคิด การนำเสนอรายการด้วยตนเอง

3.4 การจัดการด้วยตนเอง ภาคประชาชนสามารถบริหารจัดการและผลิตรายการวิทยุชุมชนด้วยตนเอง

การทดลองจัดตั้งและดำเนินการวิทยุชุมชนโดยชุมชน

1. กลุ่มองค์กรภาคประชาชนที่ไปจัดตั้งวิทยุชุมชน

1.1 เครือข่ายชุมชนเมืองเชียงใหม่ ได้ทดลองจัดตั้งและดำเนินการจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเมืองเชียงใหม่ คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 90.5 MHz ในปี 2546

1.2 กลุ่มปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน จังหวัดลำพูน ภายใต้สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ ได้ทดลองจัดตั้ง และดำเนินงานจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคอยหึงถ้ำ คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 100.25 MHz เมื่อปี 2547

1.3 กลุ่มปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนบ้านแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ ได้ทดลองจัดตั้งและดำเนินงานจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนบ้านโป่ง คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 100.25 MHz เมื่อปี 2547

1.4 กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำในอำเภอหางดง ภายใต้สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ ได้ทดลองจัดตั้งและดำเนินงานจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคนหางดง จังหวัดเชียงใหม่ คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 90.5 MHz เมื่อเดือนมกราคม 2548

1.5 สมาชิกของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ได้ร่วมจัดตั้งและดำเนินงาน จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคนล้านนา คลื่นความถี่เอฟเอ็ม 107.25 MHz เมื่อเดือนมีนาคม 2548

1.6 เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ ได้ร่วมจัดตั้งและดำเนินงานจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน คลื่นความถี่เอฟเอ็ม 105.50 MHz เมื่อปี 2548

2. สาเหตุที่จัดตั้งวิทยุชุมชน

2.1 ไม่มีช่องทางในการสื่อสาร จึงต้องใช้วิทยุชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารแทน เพื่อสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน กับคนนอกชุมชน

2.2 สื่อกระแสหลัก หรือสื่อวิทยุของภาครัฐ ทำให้ประชาชนไม่สามารถสื่อสาร หรือพูดได้อย่างอิสระ เต็มที่

2.3 วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้ง่าย สื่อสารได้อย่างรวดเร็ว

2.4 ชาวบ้านต้องการได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ มีสาระ และตอบสนองชุมชน

2.5 ใช้วิทยุชุมชนในการเผยแพร่ และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น

3. กระบวนการจัดตั้ง และการดำเนินงานวิทยุชุมชนโดยชุมชน

3.1 ขยายความคิดเรื่องสิทธิในการจัดตั้ง และประโยชน์ของวิทยุชุมชนกับผู้นำชุมชน หรือแกนนำชาวบ้าน

3.2 สำรวจความต้องการของชุมชน

3.3 วางแผนการจัดตั้งวิทยุชุมชน ดังนี้คือ เลือกสถานที่ตั้งวิทยุชุมชน กำหนดข้อสถานี กำหนดคลื่นความถี่ และซื้อเครื่องส่ง อุปกรณ์ในห้องออกอากาศ และกำหนดโครงสร้าง และการบริหารจัดการวิทยุชุมชน

3.4 จัดฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่คนในชุมชน

3.5 การกำหนดผังรายการ และดำเนินการออกอากาศ

3.6 การระดมทุน และพัฒนาวิทยุชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4. วิทยุชุมชนกับผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน

4.1 วิทยุชุมชนทำให้ชาวบ้านรู้จัก และเข้าใจมากขึ้นว่าวิทยุชุมชนเป็นอย่างไร และเกิดการยอมรับในชุมชน

4.2 วิทยุชุมชนเป็นสื่อทางเลือกให้แก่ชุมชน ด้วยการนำเสนอข่าวสารของท้องถิ่น ประเด็นปัญหาของสังคม และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ซึ่งในสื่อกระแสหลักไม่มี

4.3 วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ชาวบ้านเข้าถึงง่าย และเป็นที่พักพิงให้แก่คนในชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เช่น ช่วยตามของหาย คนหาย ประกาศงานบุญ งานวัด ประชาสัมพันธ์สินค้าของชุมชน

4.4 วิทยุชุมชนทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีกันมากขึ้น ช่วยเหลือกัน ช่วยระงับข้อพิพาท ความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชน เช่น กลืนมุลสูตรบกวอน แต่ไม่กล้าบอก ก็ฝากบอกผ่านรายการวิทยุแทน เป็นต้น

4.5 วิทยุชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน

ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน

ปัจจัยสนับสนุนทางด้านการเมือง

มีกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ให้สิทธิคุ้มครองแก่ประชาชนในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ทั้งเรื่องการทดลองจัดตั้งวิทยุชุมชนในชุมชน และการมีสิทธิใช้สื่อของภาครัฐในการจัดรายการวิทยุชุมชน

ปัจจัยสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจ

1. เครื่องส่ง และอุปกรณ์ในการออกอากาศของวิทยุชุมชนมีราคาถูก ทำให้ชาวบ้านที่สนใจอยากจัดตั้งวิทยุชุมชนสามารถหาซื้อเครื่องส่งได้ง่าย และราคาย่อมเยา
2. ยังมีแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน ซึ่งเป็นแหล่งทุนที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

ปัจจัยสนับสนุนทางด้านสังคม

1. มีคณะกรรมการติดตามมาตรา 40 ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) ที่เกิดจากการรวมตัวกันของนักวิชาการ นักวิชาชีพ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่คอยทำหน้าที่ติดตาม ผลักดันการปฏิรูปสื่อให้เป็นจริงอย่างต่อเนื่อง
2. มีแกนนำที่นอกจากจะมีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ เป็นทั้งนักวิชาการ และนักปราชญ์ท้องถิ่นแล้ว ยังมีใจรัก มีอุดมการณ์ ต้องการเห็นสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชน

3. เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างนักวิชาการ และองค์กรภาคประชาชนในการร่วมกันเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชน

4. ประชาชนเริ่มต้นตัวในสิทธิการสื่อสารของประชาชนมากขึ้น เริ่มมีการจัดตั้งวิทยุชุมชนโดยชุมชนกันมากขึ้น โดยเฉพาะภาคเหนือตอนบนมีประมาณ 30 สถานีที่จัดตั้งโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน

5. คนในชุมชนเริ่มยอมรับความสำคัญ และความจำเป็นของการมีวิทยุชุมชนมากขึ้น (เฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีวิทยุชุมชนของชาวบ้านดำเนินการอยู่)

6. เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชนมากขึ้น ได้แก่ งานวิจัยต่าง ๆ กลุ่มวิทยุชุมชน จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนที่พอจะเป็นต้นแบบในการศึกษาดูงานได้ ฯลฯ ซึ่งจะประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชนต่อไป

ปัญหาอุปสรรคในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน

ปัญหาอุปสรรคทางด้านการเมือง

1. กลุ่มทุน สื่อสาร หรือกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองเข้าแทรกแซงกระบวนการสรรหา กสช.หรือคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ ทำให้เกิดความล่าช้า ต้องสรรหาใหม่ถึง 2 ครั้ง

2. เมื่อกระบวนการสรรหา กสช. มีความล่าช้า ทำให้วิทยุชุมชนที่จัดตั้ง และดำเนินการ โดยชุมชนอย่างแท้จริงระหว่างที่รอ กสช. นี้ ยังไม่ได้รับการจัดสรรคลื่นความถี่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ภาครัฐกล่าวหาว่าเป็นวิทยุชุมชนเถื่อน

นอกจากนี้การกำหนดคุณสมบัติ กฎกติกาต่าง ๆ ของวิทยุชุมชนยังไม่ได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ทำให้ชาวบ้านที่จัดตั้งวิทยุชุมชนแล้ว เกิดความกลัว ความไม่แน่นอนที่จะได้ใช้คลื่นความถี่ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 40

3. ในระหว่างที่ยังไม่มี กสช. หรือองค์กรอิสระขึ้นมาดูแลจัดสรรคลื่นความถี่ให้แก่ประชาชน แทนที่รัฐจะเป็นเจ้าภาพหลักในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชน กลับใช้อำนาจข่มขู่ และคุกคามการจัดตั้งวิทยุชุมชนของชาวบ้าน

4. นโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาวิทยุชุมชนไม่ชัดเจน ทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสน และ ปฏิบัติตนไม่ถูก

5. รัฐไม่เข้าใจแนวคิด ปรัชญาวิทยุชุมชนที่แท้จริง ได้ออกนโยบายให้วิทยุชุมชนสามารถมีโฆษณาได้ไม่เกิน 6 นาทีต่อ 1 ชั่วโมง ทำให้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ที่

ต้องการคืนอำนาจแก่ประชาชนได้ใช้สื่อเพื่อผลประโยชน์ของชุมชนเกิดการบิดเบือน กลายเป็นใช้สื่อเพื่อแสวงหากำไรในทางธุรกิจ

6. ชาวบ้านที่ดำเนินการวิทยุชุมชนอยู่ในชุมชน ซึ่งได้รับผลกระทบไม่เคยมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ไขปัญหาวิทยุชุมชนกับภาครัฐเลย การออกกฎหมายนโยบายต่างๆจะมาจากรัฐเป็นผู้กำหนดฝ่ายเดียว ทำให้บางครั้งเกิดปัญหาต่อวิทยุชุมชน

7. องค์กรภาคประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารผ่านทางรายการวิทยุของรัฐ รัฐห้ามไม่ให้วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล ทำให้ประชาชนเกิดความอึดอัดจำเป็นต้องออกไปจัดตั้งวิทยุชุมชนในชุมชนของตนเอง

8. คิวเนื้อหา และภาษาของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ เป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อน จึงทำให้การเผยแพร่ และรณรงค์ให้ประชาชนรู้ และเกิดความตระหนักในสิทธิการสื่อสารของประชาชนมีข้อจำกัด

ปัญหาอุปสรรคทางด้านเศรษฐกิจ

1. ด้วยนโยบายของรัฐบาลที่เปิดช่องให้วิทยุชุมชนสามารถโฆษณาได้ ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มธุรกิจท้องถิ่นจัดตั้งวิทยุชุมชนกันเป็นจำนวนมาก เกิดการทับซ้อนคลื่นความถี่ของชาวบ้าน ทำให้สัญญาณในการออกอากาศไม่ชัดเจน และไปได้ไม่ถึงชุมชน

2. กลุ่มนายทุน และนักการเมืองท้องถิ่นพยายามเข้าแทรกแซงวิทยุชุมชน ด้วยการชักจูงให้วิทยุชุมชนมีโฆษณา มีการชักชวนซื้อตัวผู้จัดรายการวิทยุชุมชนไปจัดที่สถานีของตน เป็นต้น

3. ตัวชาวบ้านเองก็ขาดความรู้ และประสบการณ์ที่จะเท่าทันนักการเมืองและกลุ่มนายทุนท้องถิ่น ทำให้บางครั้งตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มแสวงหาผลประโยชน์โดยไม่รู้ตัว

4. ภาคประชาชนขาดแคลนงบประมาณในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ซึ่งมีงบประมาณจำกัด และไม่ต่อเนื่อง ทำให้เตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนได้ไม่เต็มที่

5. ชาวบ้านขาดแคลนอุปกรณ์ เครื่องมือที่จำเป็นต่าง ๆ ในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน

ปัญหาอุปสรรคทางด้านสังคม

1. อาสาสมัครโดยส่วนใหญ่ก็มีภารกิจส่วนตัวที่ต้องรับผิดชอบกัน ไม่สามารถทุ่มเทเวลาในการทำงานวิทยุชุมชนได้เต็มที่ จึงทำให้วิทยุชุมชนมักเกิดปัญหาขาดแคลนคนทำงาน

2. ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมวิทยุชุมชนโดยส่วนใหญ่ มีความรู้ และทักษะพอที่จะจัดรายการวิทยุได้ แต่ยังไม่สามารถจัดรายการให้มีคุณภาพได้

3. ชาวบ้านที่ดำเนินการจัดตั้งวิทยุชุมชนเอง ก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคต่าง ๆ ของวิทยุชุมชน เช่น การดูแลเครื่องส่ง และอุปกรณ์ในห้องออกอากาศ การซื้อเครื่องส่งที่ได้คุณภาพมาตรฐาน เป็นต้น

4. ผู้ฟังรายการวิทยุ หรือคนในสังคมโดยส่วนใหญ่ยังคุ้นชินกับเสียงเพราะ ๆ รูปแบบการจัดรายการของนักจัดรายการมืออาชีพ แต่ไม่คุ้นชินกับการจัดรายการวิทยุของชาวบ้านที่กำลังเรียนรู้ฝึกหัดจัดรายการวิทยุชุมชน

5. คนส่วนใหญ่ของสังคมยังคุ้นเคยกับการเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐที่ป้อนให้ มากกว่าจะลุกขึ้นมาเป็นผู้ผลิตสื่อเอง

5. คนในสังคมโดยส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจในแนวคิด ปรัชญาของวิทยุชุมชนที่แท้จริง ยังมองว่าวิทยุชุมชนเป็นตัวสร้างปัญหา เป็นที่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ มากกว่าจะเป็นเรื่องสิทธิในการสื่อสารของประชาชน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน กรณีเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ปัญหาอุปสรรคในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่าปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชนมากที่สุด คือความไม่จริงใจและจริงจังของรัฐบาลในการปฏิรูปสื่อ ทำให้เกิดปัญหาดังนี้

1. รัฐบาลปล่อยให้นายทุน และกลุ่มรักษาผลประโยชน์เก่าเข้าแทรกแซงกระบวนการสรรหา กสช. ถึง 2 ครั้ง ทำให้กระบวนการสรรหา กสช. มีความล่าช้า

2. นโยบายของรัฐไม่มีความชัดเจนในการแก้ไขปัญหาวิทยุชุมชน ทำให้ประชาชนเกิดความสับสน ปฏิบัติตนไม่ถูก และ

3. แทนที่รัฐบาลจะจริงจังในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ประชาชน รัฐบาลกลับใช้กฎหมายเก่าปี 2498 มาข่มขู่คุกคามการจัดตั้งวิทยุชุมชนของภาคประชาชน และเรียกวิทยุ

ชุมชนที่จัดตั้งโดยประชาชนว่าเป็นวิสาหกิจอื่น ทั้งที่ประชาชนใช้สิทธินี้ตามที่กฎหมายให้ไว้อย่างถูกต้อง

ดังนั้น ในฐานะผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะทางออกต่อสังคม เพื่อให้การปฏิรูปสื่อเกิดขึ้นได้จริง และลดปัญหาในการเตรียมความพร้อมวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. รัฐบาลควรเปิดกว้างและยอมรับเจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ที่ต้องการกระจายอำนาจการสื่อสารไปยังประชาชน
2. รัฐบาลควรจริงจังและจริงจังในการเตรียมความพร้อมวิสาหกิจชุมชนให้แก่ภาคประชาชน
3. ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในสังคมต้องเร่งให้มีการปฏิรูปสื่อทั้งระบบตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 ที่ต้องการสร้างการสื่อสารให้เกิดความเท่าเทียมกัน และเป็นประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด
4. ภาคประชาชนควรร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ติดตาม และตรวจสอบกระบวนการปฏิรูปสื่อ ให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรมแก่ทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งเรื่องกระบวนการสรรหา กสช. ที่จะมาดูแลจัดสรรคลื่นความถี่ และการร่างแผนแม่บทวิทยุกระจายเสียงประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

ทางออกของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชน

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า ปัญหาในการจัดตั้ง และดำเนินการวิสาหกิจชุมชนของภาคประชาชน โดยส่วนใหญ่ มีปัญหาอยู่ 2 เรื่องที่สำคัญ คือ การขาดแคลนอาสาสมัคร เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนของภาคประชาชนไม่ได้มีการจัดจ้างคนทำงานมาทำงานให้เต็มเวลา ใช้ระบบอาสาสมัครทั้งหมด ซึ่งอาสาสมัครโดยส่วนใหญ่ก็เป็นคนในชุมชนที่มีงานประจำต้องรับผิดชอบ ทำให้ไม่สามารถทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานวิสาหกิจชุมชนได้อย่างเต็มที่

ส่วนปัญหาที่ 2 คือ การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการโดยภาคประชาชนไม่ได้ดำเนินการเพื่อธุรกิจ หรือแสวงหากำไร และไม่ต้องการแสวงหาและครอบงำโดยกลุ่มทุน และการเมืองท้องถิ่น ดังนั้นจึงไม่มีการโฆษณา เมื่อไม่มีการโฆษณา วิสาหกิจชุมชนจึงใช้วิธีการระดมทุนด้วยวิธีการต่าง ๆ จากชุมชน ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีงบประมาณจำกัด ไม่สามารถดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ในฐานะผู้วิจัยจึงขอเสนอทางออกแก่ชุมชนที่กำลังประสบปัญหาในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนดังนี้

1. วิทยุชุมชนต้องขยายการมีส่วนร่วมไปสู่คนในชุมชนมากขึ้น พร้อม ๆ กับการปลูกจิตสำนึกให้คนเห็นคุณค่าจากการใช้วิทยุชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อประโยชน์ของชุมชน

2. วิทยุชุมชนต้องตระหนักอยู่เสมอว่าวิทยุชุมชนจะดำเนินการออกอากาศตลอดทั้งวันและทุกวันเหมือนวิทยุกระแสหลักไม่ได้ เนื่องจากวิทยุชุมชนต้องใช้ระบบอาสาสมัครและต้องรับผิดชอบค่าน้ำค่าไฟ ดังนั้นวิทยุชุมชนควรคำนึงถึงความพร้อมของชุมชนเป็นหลักในการเปิดปิดสถานี เช่น มีจำนวนอาสาสมัครมากน้อยแค่ไหนในการมาจัดรายการวิทยุชุมชน คนในชุมชนสะดวกฟังรายการวิทยุในช่วงไหนมากที่สุด เป็นต้น ซึ่งหากคำนึงถึงความพร้อมและศักยภาพของชุมชนเป็นหลัก จะช่วยลดการขาดแคลนอาสาสมัครและงบประมาณของวิทยุชุมชนได้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังอยากเสนอให้ภาครัฐช่วยสนับสนุนด้านงบประมาณ และอุปกรณ์แก่วิทยุชุมชนที่ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อผลประโยชน์ของชุมชนอย่างจริงจัง รวมทั้งอยากเสนอให้สถาบันการศึกษาดำเนินการศึกษาวิจัยรูปแบบหรือ วิธีการบริหารจัดการวิทยุชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เพื่อสนับสนุนสิทธิของประชาชนในการใช้สื่อ เพื่อประโยชน์สาธารณะ

ความจำเป็นที่ต้องเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน

ผลจากการวิจัยพบว่าประชาชนโดยส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่ากฎหมายได้ให้สิทธิในการสื่อสารแก่ประชาชนแล้ว ทั้งที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญมาตรา 40 มาตั้งแต่ปี 2540 และประชาชนโดยส่วนใหญ่ก็ยังไม่รู้ว่าวิทยุชุมชนคืออะไร เป็นอย่างไร

สาเหตุเนื่องจาก 1) รัฐไม่ได้เผยแพร่และรณรงค์ให้ประชาชนรับรู้เรื่องสิทธิในการสื่อสารของประชาชน และ 2) ตลอดระยะเวลา 70 กว่าปีของระบบสื่อสารมวลชนในไทยประชาชนไม่เคยเป็นผู้ส่งสาร เป็นแค่ผู้รับสารมาโดยตลอด จึงไม่มีความรู้และทักษะในการสื่อสาร

ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนได้ใช้สิทธิตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ที่ต้องการคืนอำนาจการสื่อสารแก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สาธารณะ ในฐานะผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าในขณะนี้การเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ประชาชน ยังมีความจำเป็นเป็นอย่างมาก โดยภาครัฐ สถาบันการศึกษา และ องค์กรสื่อภาคประชาชน ต้องเตรียมความพร้อมให้แก่ภาคประชาชนทั้งทางด้านการผลิตรายการและ การบริหารจัดการวิทยุชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ด้วยผลจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนของภาคประชาชน กรณีเครือข่ายองค์กรวิद्यุชุมชนเชียงใหม่ ได้สะท้อนให้เห็นว่าการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนให้แก่ภาคประชาชนเป็นสิ่งที่ดี ที่ควรดำเนินการให้แก่ภาคประชาชนต่อไป แต่ในกระบวนการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนก็ประสบปัญหามากมาย ทำให้ดำเนินการได้ไม่เต็มที่

ดังนั้น ในฐานะผู้วิจัยจึงอยากแนะนำผู้ที่สนใจจะศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับวิद्यุชุมชน ว่าอยากให้ศึกษาหัวข้อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนของภาคประชาชน ซึ่งหัวข้อที่อยากจะให้ศึกษา มีดังนี้

1. ศึกษาแนวทาง หรือวิธีการรณรงค์สิทธิในการสื่อสารของประชาชนในระดับชุมชน ให้คนในชุมชนเกิดความตระหนัก และเข้าใจวิद्यุชุมชนมากขึ้น
2. ศึกษาการติดตาม ประเมินผลผู้ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมวิद्यุชุมชนไปแล้ว
3. ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง และบริหารจัดการวิद्यุกระจายเสียงของภาคประชาชนระดับจังหวัด
4. ศึกษาวิจัยรูปแบบ หรือวิธีการในการระดมทุนวิद्यุชุมชนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับท้องถิ่น